

EMO Yönetim Kurulu Başkanı Ulusaler'den Enerji Uygulamalarında Piyasalaştırma ve Sonuçları Konferansı...

PİYASALAŞTIRMA ve ÖZELLEŞTİRME MUTLAK DEĞİLDİR

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Ulusaler, dünyada yaşanan ekonomik gelişim içerisinde elektrik üretim ve dağıtımını ele aldığı konuşmasında, elektriğin özelliği gereği kamu hizmeti olmak zorunda olduğunu bildirdi. Ulusaler, piyasalaştırmanın ve özelleştirmenin mutlak olmadığını vurgularken, piyasalaştırma yolunda dünyada ve Türkiye'de yaşanan sıkıntıları ortaya koydu.

Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Ulusaler, Yıldız Teknik Üniversitesi Kalite ve Verimlilik Kulübü tarafından "Enerji Politikaları ve Sektörel Stratejiler" başlığı altında gerçekleştirilen 9. Kalite Günleri ve Kariyer Fuarı 2007 kapsamında "Enerji Uygulamalarında Piyasalaştırma ve Sonuçları" konulu konferans verdi. Ulusaler, konferansa 18. yüzyılda yaşanan sanayi devriminden itibaren gelinen süreci tarihsel olarak özetleyerek başladı. Ulus devlet fanusu altında ulaşım, haberleşme ve enerji gibi altyapı kurumunu devlet eliyle sağlayan kapitalizmin sömürgelerin ve enerji kaynaklarının yavaş yavaş elden çıkmasıyla yeni bir adım atma zorunluluğu hissettiğini kaydetti. Yeni dünya düzeni denilen bu yapılanmada, çevre ülkelerin ulus devletlerinin, çok uluslu amiral devletlerin dolaşımında engel olduğunu, bu nedenle öncelikle iç hukuk sistemini bypass etmek amacıyla tahkim, MAI, MİGA gibi anlaşmaların gün-

deme getirildiği anlattı. Türkiye'nin de 15 günde 15 yasa ile tahkimi kabul ettiği, ancak açılan tahkim davalarının çoğunu kaybettiğini ve bugün ÇE-Ş'la ilgili 10 milyar dolarlık tahkim davasıyla karşı karşıya bulunduğunu anımsattı.

Tüm bunların yeterli görülmediğini, siyasilerin ekonomiye müdahalesini bir oranda azaltmak için önce piyasalaştırma ardından kurul yapısının oluşturulduğuna dikkat çeken Ulusaler, şöyle konuştu:

"Bu kurulların siyasi sorumlulukları yok. Ama pek çok yetki ile donatılmışlar. Dolayısıyla iç hukuktan kaynaklanan sorunları aşmanın ya da siyasi yapıların önünü kesecekleri yolları böyle kurullar aracılığıyla sağlamış oluyorlar. Kar maksimizasyonu esas burada."

Kapitalist sistemin bu yeni oluşumu kaçınılmaz ve mutlak olarak dayattığını, "Küresel entegrasyon kaçınılmazdır, bunun içinde yer

almamız lazım, yoksa küçülür yok oluruz vs” söylemleriyle bunun empoze edildiğini aktaran Ulusaler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi saç ayaklarıyla çevre ülkelere bu yeni yapının dayatıldığını kaydetti. “Bu kurumlar aracılığıyla çevre ülkelere eski teknolojiler aktarılıyor. Yardım ve hibe programlarıyla dışa bağımlılık yaratılıyor. Borçlanma yoluyla da teslimiyetçi politikaları izlemeleri sağlanıyor” diyen Ulusaler, borç çevrimini sağlama ve istikrarı oluşturma adı altında serbestleşme ve özelleştirmelerin “olmazsa olmaz şart” olarak getirildiğini söyledi.

Elektrik Kamu Hizmeti Olmak Zorunda

Kemal Ulusaler, genel olarak enerjinin özel olarak da elektrik enerjisinin belirgin yapısal özellikler taşıdığını altını çizerek, bu özellikleri şöyle sıraladı:

“Bir tanesi depolanamaz olması. Dolayısıyla gerçek zamanlı üretilip tüketilme zorunluluğu var. Bu nedenle piyasalaştırma yolunda pek çok sorun yaşanıyor. Diğerleri ekonomik açıdan ikame edilemez olması. Pirinç piyasası düşünün. Biri bu alanda tekel olmuş. Yerine bulgur koyarsınız, makarna koyarsınız. İkame edilebilirlik özelliği var. Elektrik için yerine başka herhangi bir şey kullanamazsınız. Bu nedenle elektrik alanındaki tekelleşme, dikey entegrasyon dolayısıyla çok önemli. Bir diğeri, geniş bir çeşitlilik gösteren üretim teknolojilerine sahip olması. Sudan, suyun nehir tipi olanından, farklı yapılanmalarından elde ediliyor olması. Rüzgardan elde edilmesi. Termik santraller var. Doğalgaz, kömüre dayalı çevrim santralleri. Güneşten, jeotermalde, nükleerden pek çok alanda pek çok kaynaktan üretim söz konusu. Her üretimin farklı farklı maliyetleri söz konusu.”

Ulusaler, sudan elektrik üretiminin ucuz olduğunu, kömürün biraz daha pahalı olduğunu, doğalgazın pahalı

olduğunu, nükleer santralin en pahalı olduğunu ifade eden, tüm bu farklı üretimlerden elde edilen elektrik enerjisinin sisteme giriş çıkışının da farklı olduğuna dikkat çekti. Hidrolik santralin sisteme hemen sokulabildiğini, ancak termik santralin hemen devreye alınamayacağını anlattı.

İletim ve dağıtım şebekesinin de yalnızca elektriğin taşınması ve dağıtılması için yapıldığına dikkat çeken Ulusaler, “Başka bir amaçla kullanılmayan bir yapılanma” dedi. Elektrik enerjisinin bir diğer özelliğinin merkezi bir sistem işletmecisine ihtiyaç duyuyor olması olarak ortaya koyan Ulusaler, üretim ile tüketim arasındaki dengenin sağlanabilmesinin önemini vurguladı.

Elektrik enerjisinin tüm bu yapısal özelliklerinden dolayı “doğal tekel” olduğuna dikkat çeken Ulusaler, dünyada iletimin özelleştirilmesinin söz konusu olmadığını, dağıtım özelleştirmelerinin yapıpı yapılmaması konusunda da tartışmalar yaşandığını belirtti. “Elektrik, bugün ve yarın kamu hizmeti olmak zorundadır” diyen Ulusaler, ilk spot elektrik piyasasının Pinochet diktatörlüğü döneminde 1978 yılında Şili’de kurulduğunu, 1983 yılında da muhalefetin cılızlaştırıldığı “Demir Leydi” olarak anılan Thatcher hükümeti döneminde İngiltere’de elektrik sektöründe piyasalaştırma ve özelleştirmelerin hayata geçirilmeye başlandığını anlattı.

Borsa İçin 10 Milyar YTL Kaynak Nereden Bulunacak

İngiltere’de yapılan piyasalaştırma uygulamasında da sorunlar yaşandığını, farklı yöntemler denendiğini, ancak 25 yıllık sürecin tüm zorlamalara rağmen küresel kapitalizmin elektrik sektöründe piyasalaştırılmayı başaramadığını aktaran Ulusaler, önce brüt havuz sisteminin uygulandığını, 2001 yılında sorun çıkınca kapasite bedeli uygulamasına gidildiğini, ancak üreticilerin kapasiteyi kısıtlayarak fiyatları manipüle ettiğini anlattı. İngiltere’de 2001 yılından sonra Yeni Elektrik Ticaret Düzeni denilen net havuz sistemine geçildiğini, üreticilerin tüketicilerle sözleşme yaptıkları ve piyasada oluşan fiyatlardan bu sözleşmelerle etkilenmelerini engellemeye çalışıldığını, halen sorunların sürdüğünü aktardı. Küçük tüketiciler için fiyatların yüzde 10’lar düzeyinde artış gösterirken, büyük tüketiciler için yüzde 18’ler düzeyinde fiyatların düştüğünü ifade etti. İngiltere’nin bunun için altyapıyı oluşturan karmaşık bilgisayar sistemine 700 milyon pound harcadığını kaydeden Ulusaler, şöyle konuştu:

“Türkiye’de şu anda EPDK daha yolun çok başında. Bunun altyapısının oluşturulması lazım.”

EMO Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Ulusaler, Yıldız Teknik Üniversitesi’nde “Enerji Uygulamalarında Piyasalaştırma ve Sonuçları” konulu bir konferans verdi. “Enerji Politikaları ve Sektörel Stratejiler” başlığı altında yapılan 9. Kalite Günleri ve Kariyer Fuarı 2007 kapsamında verdiği konferansta, serbestleşme ve özelleştirmenin dünyada ve Türkiye’de neden olduğu sıkıntıları ortaya koyan Ulusaler, “Piyasalaştırma ve özelleştirme mutlak değildir” vurgusunu yaptı.

Birinci kırılğan bir ekonominiz var. Büyük bir ekonominiz yok. Borç içerisinde, faiz ödemelerine bütçenin büyük bölümü gidiyor. Elektronik, teknolojik sistem alt-yapınız tam anlamıyla gelişmiş değil. Teknolojik olarak dışa bağımlıyız. Böyle bir piyasalaşma tecrübeniz yok. İngiltere'ye göre çok daha geniş bir coğrafyanız var. 5 eksi puanı bir araya getirin. 700 milyon pound ile çarpın. 9-10 milyar YTL'lik harcama lazım. Neden özelleştirmeyi gündeme getiriyorsunuz? Devletin kaynağı yok diye. Peki bu kaynağı kim bulacak?"

Avrupa'da Piyasalaşma Sıkıntısı

Kemal Ulusaler, Avrupa'da bugün elektrik, gaz piyasasının 7 büyük kardeşler olarak anılan şirketlerin elinde olduğunu belirtirken, Avrupa'da yaşanan tekelleşmeyle ilgili son gelişmeleri şöyle aktardı:

"Tekelleşme eğilimleri nedeniyle soruşturmalar halen sürüyor. AB'de ofislerine baskınlar düzenlendi. Bu tekelleşme eğilimi her zaman var sistem içerisinde. Küçük işletmeler devreye girmiyorlar. Dışarıda tutuluyorlar. Piyasa giderek tekleştiriliyor. Küçük tüketiciler, hatta orta ölçekli tüketiciler tercih yapamıyorlar. Fransa, İspanya Almanya gibi ülkeler AB direktiflerine direnç gösteriyorlar. Temmuz 2007'ye kadar piyasalaştırmanın AB'de oturtulması için karar alınmıştı. Fransa, elektrik sektörünün yüzde 33'ünü piyasalaştırmış, kalamı kamu elinde. İnatla buna direniyor. Ayak diriyor piyasalaşmaya."

EMO Yönetim Kurulu Başkanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında var olan imtiyazlı şirketlerin sıcak parayı dışarıya aktarıp, yatırım yapmamayı tercih ettiklerini ifade ederken, Türkiye'nin enerji tarihini de şöyle özetledi:

"1940'lı yıllarda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında

"Bugün yatırımları kim yapacak? Sorusu bulunuyor. Yüzde 8 büyümeyi esas alırsanız yıllık 3 bin 200 megavat yatırım yapılması lazım. Bugün yıllık yapılan yatırım 400 megavatı geçmemekte. Türkiye bir iki yıl içerisinde arz güvenliği sıkıntısı yaşayacak. Yani karanlık günler söz konusu"

Marshall yardımları, Truman doktrinleri Türkiye'ye de girdi: 'Devletçilik dediğiniz şey iyi bir şey değil, gelin bunları değiştirin.' CHP kurultayı devletçilikte yumuşatmaya gidildi. 1980'de Özal dönemi yeni dünya düzeni doğrultusunda Türkiye de girmiş oluyor. TEK parçalamıyor. Yap-İşlet-devret, işletme hakkı devri devreye sokuluyor. Bugünleri de etkileyen çok olumsuz sözleşmelerin altına imza atılıyor. 2000'li yıllarda enerji piyasası yasası yasalıyor. EPDK kuruluyor. Bu kurullar belirli bir yapılanmanın önünü açan iş makinaları gibi çalışıyorlar. Hiçbir denetim, hiçbir hukuk söz konusu değil."

Enerjide Manipulasyon Dönemi

Çınarcık hidroelektrik santraline yönelik olarak EPDK'nin verdiği lisans işleminin EMO'nun açtığı dava sonucunda yargının yürütmeyi durdurma kararı verdiğini, ancak bu

kararın yok sayıldığını anlatan Ulusaler, 1 Temmuz'da Türkiye'nin batı illerini kapsayan uzun süreli elektrik kesintisinde yaşanan "maniplasyonu" aktardı. Bir başka maniplasyonun da Aralık 2006'da yoğun kar yağışının olduğu 1 haftalık dönem içerisinde yaşandığını belirten Ulusaler, bu dönemde Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi'nde havuza gönderilen fiyatlar içinde en yüksek fiyatın değer bulduğunu aktardı. "Çünkü arz yok" diyen Ulusaler, rekabetin tılsımlı bir sözcük olarak ortaya atılmasına rağmen altından tekelleşme olgusunun çıktığını vurgulayarak, "Tekelleşme eğilimi burada çok yoğun. Sonuçta kar dürtüsü ile hareket ediliyor" dedi.

Karanlık Günler Söz Konusu

Türkiye'de arz güvenliğinin de önemli bir başka sorun olarak gündemde olduğunu belirten Ulusaler, "Bugün yatırımları kim yapacak? Sorusu bulunuyor. Yüzde 8 büyümeyi esas alırsanız yıllık 3 bin 200 megavat yatırım yapılması lazım. Bugün yıllık yapılan yatırım 400 megavatı geçmemekte. Türkiye bir iki yıl içerisinde arz güvenliği sıkıntısı yaşayacak. Yani karanlık günler söz konusu" diye konuştu. Piyasalaştırılmış sistemin sınıklarını da ortaya koyan Ulusaler, "Piyasalaştırılmış bir sistemde suyun tamamını kullanamazsınız. 3 lira yatırıp 33 lira kazanacağı yerine özel sektör talip olur. Kamunun elinde olursa 3 lira yatırıp 3 lira kazanacağı, belki hiç kazanmayacağı, ama değerlendirilmesi gereken yerlerin değerlendirilmesini sağlayacak bir yapı mümkün olabilir. Bu nedenle kamunun elinde olması gerekli" görüşünü bildirdi. Rüzgar enerjisinden şu anda elektrik üretimi yapılamadığını, çünkü bunun altyapısı olmadığını kaydeden Ulusaler, özelleştirme süreciyle birlikte istihdam ve yatırım yapılması konusunda da sıkıntı yaşandığının altını çizdi. Ulusaler, "Piyasalaştırma ve özelleştirme mutlak değildir" sözleriyle konuşmasını tamamladı. ■